

14. Rudakivska, S. (2010). hliakh suchasnoho vypusknika shkoly do profesii [The path of a modern school graduate to a profession]. *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii – Director of a school, lyceum, gymnasium*, 4, 174–182. [in Ukrainian].
15. Rumiantseva, M. I. (2013). Motyvatsiia v diialnosti vchytelia [Motivation in the activity of the teacher]. *Pedahohichna maisternia – Pedagogical workshop*, 7, 2–6. [in Ukrainian].
16. Stelmakh, A. G. (2012). Vplyv motyvatsii na rozvytok profesiinoi kompetentnosti pedahohiv [The influence of motivation on the development of professional competence of teachers]. *Zavuchu. Use dlia roboty – Head teacher Everything for work*, 21–22, 27–31. URL: https://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=173 [in Ukrainian].
17. Tarasova, V., & Kravchenko, L. (2006). Diahnostychnyy pidkhid do orhanizatsiyi navchal'noho protsesu v systemi pidhotovky maybutnikh uchyteliv [Diagnostic approach to the organization of the educational process in the system of training future teachers]. *Dydaskal – Didaskal*, 4, 136–138. [in Ukrainian].
18. Udovyt'ska, T. A. (2019). Rol batkiv u profesiinomu vybori molodi [The role of parents in the professional choice of young people]. *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii – Director of a school, lyceum, gymnasium*, 6, 93–99. [in Ukrainian].
19. Shevchenko, Yu. (2008). Motyvatsiia uchyteliv yak komponent rozvytku osvitnoi ustanovy [Teacher motivation as a component of educational institution development]. *Dyrektor shkoly. Ukraina – School Director. Ukraine*, 12, 20–21. URL: <https://osvita.ua/school/method/3958/>
20. Yudina, N. O. (2018). Osoblyvosti polimotyvat'sii studentiv riznykh form navchannia. Naukovi studii z vikovoi ta praktychnoi psykholohii [Peculiarities of polymotivation of students of various forms of education. Scientific studies on age-related and practical psychology]. Poltava: PNPu imeni V. H. Korolenka. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/10345> [in Ukrainian].
21. Yalanska, S. P. (2013). Psykholohichni aspekty motyvatsii maibutnikh uchyteliv do tvorchoi diialnosti [Psychological aspects of motivation of future teachers to creative activity]. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Яланська5.doc> [in Ukrainian].
22. Yantsur, M. S. (2012). Profesijna orijentatsiia i metodyka proforijentatsiinoi roboty [Professional guidance and methods of career guidance work]. Kyiv: Slovo. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 11.01.2023 р.

УДК 37.091.3.016:811.161.2

DOI: 10.31376/2410-0897-2023-1-51-31-40

АСОЦІАТИВНИЙ МЕТОД: ДО ПРОБЛЕМИ ДИДАКТИЧНОЇ НОМІНАЦІЇ

Голуб Ніна Борисівна

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інститут педагогіки НАПН України
e-mail: olnazir_777@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-3736-9296

Горошкіна Олена Миколаївна

доктор педагогічних наук, професор, завідувачка відділу навчання української мови та літератури
Інститут педагогіки НАПН України
e-mail: olenagoroshkina@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0378-888X

У статті відображено результати дослідження проблемних аспектів методів навчання, відомих за загальною об'єднаною рисою як асоціативні. Проаналізовано наявні публікації, досліджено особливості застосування методів на практиці, вивчено структуру. Результати дослідження дали підстави для перегляду типологічних ознак методів і групування їх за дидактичними особливостями, що, на думку вчених, значно спрощує засвоєння інформації про методи в педагогічних вишах і коригує принципи дії його в бік ефективності. Уточнено назви й дидактичні категорії, визначено прийоми. Увагу зосереджено на асоціативній вправі як найбільш затребуваному на уроках української мови різновиді з переліку «асоціативних методів». Узагальнені матеріали дослідження вміщено в таблиці, яка є по суті паспортом методу, репрезентує його особливості й можливості застосування на уроках української мови.

Ключові слова: асоціат, асоціації, асоціативне мислення, асоціативний метод, асоціативна вправа, паспорт методу.

Поставлення проблеми. Навчанням називають «здобуття знань і навичок та готовність дістати їх з пам'яті, щоб розібратися в потенційних проблемах і знайти варіанти розв'язання» [1, с.13]. Для поліпшення результативності процесу навчання необхідно учасників освітнього процесу забезпечити надійними засобами, що гарантуватимуть «здобуття», «діставання», «розбирання» і «розв'язання». Ідеться про методи навчання.

У фокусі нашої уваги – асоціативний метод, що, як і багато інших на сьогодні, має розгалужену систему номінацій і розмиті категорійні обриси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій учених-лінгводидактиків, методистів,

учителів дав змогу виявити дидактичні й методичні проблеми, що перешкоджають засвоєнню, однозначному сприйняттю, розумінню, ефективному використанню методу й водночас спонукають до нових лінгводидактичних розвідок, а саме:

- 1) наявність різних варіантів назв методу;
- 2) застосування до методу характеристик (*інноваційний, новітній, творчий, інтерактивний*) без належного обґрунтування їх;
- 3) ігнорування суті ключових дидактичних понять (принцип, прийом, метод, методика, технологія, підхід);
- 4) намагання припасувати фрагментарно елементи мнемотехнік, ейдотехнік до уроків української мови;
- 5) неефективне застосування методу.

У результаті аналізу методичної літератури виявлено такий перелік *«асоціативних методів»*: асоціативний метод, метод асоціативного навчання, метод асоціативного мислення, метод асоціативного дослідження, асоціативний ланцюжок (ланцюжки), метод гронування, асоціативний куш, біг асоціацій, асоціативний портрет, асоціативний пейзаж, асоціативна вправа, асоціативні малюнки, асоціативні диктанти, асоціативні схеми, асоціативні проєкти, асоціативний ряд подібностей тощо.

Дидактичні дослідження не встигають охопити типологічно наявну селекцію методів, що дає привід практикам характеризувати метод на власний розсуд: як інноваційний, інтерактивний, евристичний, творчий тощо.

З огляду на суть понять «інноватика», «інноваційний», варто бути обережними у використанні їх, адже інновації в освіті – це «вперше створені, вдосконалені або застосовані в нових умовах ... дидактичні ... системи або їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності» [6, с. 399]. Ми не виявили спеціальних досліджень, де було б репрезентовано експериментальні дані, що підтверджують «суттєве поліпшення» в результаті застосування згаданого методу на уроках української мови і дають підстави для характеристики його як інноваційного. Згадка про метод у статтях, довідниках і посібниках, висновки педагогів про те, що «дітям було цікаво», «дітям сподобалося» і подібне не є валідними і презентативними.

Нам імпонує думка дидактиків про те, що недоцільно «механічно переносити в педагогічну галузь апарат інноватики, що діє в економіці, підприємстві чи на виробництві». Ураховуючи людиноцентричну суть педагогіки, учені цієї галузі визначають «об'єкт і предмет педагогічної інноватики з позиції умов оновлення процесу здобування освіти, що відбувається за їхньої участі. Саме це і вважають орієнтиром побудови теоретико-методологічних засад педагогічної інноватики. Ці висновки варто сприймати не як категоричні, а передусім як такі, що мали б стати поштовхом до нових науково-методичних розвідок.

З огляду на те, що найбільш доступним джерелом самоосвіти вчителя є інтернет, а саме: різноманітні сайти, журнали, освітні платформи, відеопродукція доступних ресурсів, ми вважали за доцільне привернути увагу до якості пропонованої там інформації.

Автори публікацій на сторінках електронних часописів, освітніх проєктів (сайтів, блогів тощо) уникають чіткого дидактичного номінування, демонструють ігнорування суті ключових дидактичних понять (прийом, метод, методика, технологія, підхід), як-от: «побудова асоціацій – *принцип* мнемотехніки», «один з дієвих *методів* – асоціативний *підхід*», «*метод* гронування (асоціативний куш) – *стратегія* навчання», «*методика* асоціативний куш», «раціонально використала різноманітні інноваційні *технології*: «фіш-боун»..., асоціативний куш...», «*стратегія* «асоціативний куш», «використовую таку *форму уроку* (про асоціативний куш)», «робота над цією *стратегією* дуже подобається дітям»; «До *методів* асоціацій та аналогій належать *метод* фокальних об'єктів, синектика, метод низки випадковостей та асоціацій», «За останні десятиліття в арсеналі викладачів англійської мови з'явилося багато цікавих, сучасних та головне – ефективних *методик*. Серед них – *метод* асоціативного запам'ятовування» і под. Цю плутанину породжують, з одного боку, термінологічні розбіжності в публікаціях зарубіжних колег, у методиках навчання іноземних мов (де метод і прийом, метод і методика, метод і технологія – тотожні поняття), а з іншого – прагнення науковців, методистів і вчителів припасувати до шкільних уроків як елемент інноваційності фрагменти популярних нині вебінарів у сферах позашкільних (менеджменту, маркетингу, психології тощо), не вникаючи у те, що ці вебінари мають вузькі цілі, обмежену кількість годин і позбавлені будь-яких моніторингів, що засвідчували б ефективність їх.

У попередніх розвідках ми привертали увагу до чергової лінгводидактичної лакуни: ґрунтового опису (паспортування) згаданих вище методів немає, тому важко дошукатися суттєвої різниці між «гронам» і «кущем», «малонком» і «портретом», «ланцюжком» і «схемою» тощо» [3, с. 24]. Із усього переліку лиш один – «асоціативні вправи» виявлено в словнику-довіднику з лінгводидактики [15, с. 19] і чотири (метод асоціативний, асоціативний куш, асоціативний пейзаж, асоціативний портрет, метод асоціативного дослідження) у словнику-довіднику «Методи навчання української мови в загальноосвітній

школі» [10, с. 19–22].

Мета статті – розглянути проблемні аспекти методів, відомих за загальною об'єднаною рисою як асоціативні, паспортизувати, уточнивши назву, визначивши прийоми, а також описати особливості й можливості застосування на уроках української мови.

Виклад основного матеріалу. Зміна українських освітніх орієнтирів стала поштовхом до оновлення дидактичного інструментарію. Декларування розвитку дитини як кінцевої мети в результаті впровадження особистісно орієнтованого і компетентнісного підходів означає, що освітній процес значно психологізовано. За визначенням Ж. Піаже, розвиток людини – це процес адаптування, а вища форма адаптування – пізнання. Дієвість цього процесу забезпечують психологічні (або з виразним психологічним складником) методи. Одним із таких називають асоціативний метод, належно актуалізований у багатьох галузях науки й заявлений як такий, що гарантує якість дослідження. Автором методу вважають З. Фрейда, який успішно використовував його як компонент психоаналізу. У медицині, наприклад, його використовують задля виявлення комплексів тамованих бажань та емоцій, що містять елементи невдоволення, невдачі, фрустрації й вини. У психології відомий метод 16-ти асоціацій К. Юнга, що активізує пошук виходу з проблемної ситуації чи глухого кута, а також прийняття рішення чи здійснення вибору, допомагає в пошуку себе і свого призначення.

Спробу впорядкувати згадані вище різновиди методів зробила О. Кучерук, назвавши «гронування», «асоціативний портрет», «асоціативний пейзаж», асоціативне дослідження різновидами асоціативного методу [10, с. 19].

Вдумливе прочитання варіантів назв методу, перегляд його у практиці роботи вчителя дає нам підстави для об'єднання всіх «асоціативних» методів у такі групи:

Таблиця 1

Групи «асоціативних» методів

№ п/п	Назва групи	Про які методи йдеться	Обґрунтування
1.	Елементи технологій	Метод асоціативного навчання, метод асоціативного мислення	Називають не конкретний метод, а групу методів, що становлять ядро технології.
2.	Метод наукового дослідження	Асоціативний метод	Застосовують у дослідженнях проблем психології, лінгвістики, нейролінгвістики, медицини тощо.
3.	Різновиди інших методів навчання	Асоціативний куш / портрет / пейзаж, метод гронування, асоціативний ланцюжок / ланцюжки, асоціативна вправа, асоціативний диктант, асоціативний ряд подібностей, асоціативний проєкт, метод асоціативного дослідження	Асоціативний куш / портрет / пейзаж, метод гронування, асоціативний ланцюжок / ланцюжки, асоціативна вправа, асоціативний диктант, асоціативний ряд подібностей – це різновиди методу вправ ; асоціативний проєкт – різновид методу проєктів ; метод асоціативного дослідження – дослідницького методу ; асоціативні малюнки і схеми – методу конструювання .

Репрезентовані орієнтовні моделі асоціативного методу і його різновидів (гронування (складання асоціативних кушів), асоціативний портрет, асоціативний пейзаж, асоціативне дослідження) засвідчують подібність їх [10, с. 20–22].

Можливості кожного методу, нового, відносно нового чи традиційного, але в нових умовах, має демонструвати його «паспорт», що містить дефініцію, пропонує структуру методу (з переліком усіх прийомів його), прописує коефіцієнт корисної дії (перелік умінь, навичок, набуття яких він спроможний забезпечити), обґрунтовану доцільність використання в процесі вивчення конкретного шкільного предмета [5]. Брак спеціальних наукових описів методів навчання призводить до неконтрольованої популяції їх і хаотичного використання в теорії й практиці навчання української мови. Спробуємо цією публікацією запропонувати чіткі обриси заявленого методу, уточнити дидактичні номінації різновидів, алгоритм застосування його і спрогнозувати орієнтовні результати, які він спроможний забезпечити.

Суть методу визначають ключові слова, як-от: асоціат, асоціація, асоціативне мислення, асоціювати.

Асоціатом називають слово чи групу слів, що постають в уяві людини після сприйняття конкретної лексеми. Наприклад, асоціатами слова *Париж* є *Франція, Ейфелева вежа, Єлисейські поля, романтика, мрія, парфуми* тощо; слово *роса* в уяві людини формує ланцюжок зв'язку із конкретними предметами (*трава, квітка, віконне скло, навушник, ромашка*), елементами простору (*стежка, поле, луг*), часовими межами (*ранок, світанок*), відчуттями (*свіжість, прохолода, волога*), явищами (*дощ, гроза*). Ці зв'язки психологи називають асоціаціями і розглядають їх як «зв'язок між психічними явищами, у процесі якого актуалізація (сприйняття, уявлення) одного з них спричиняє появу іншого» [13, с. 29].

Слово «асоціат» є підставою для використання в назві методу прикметника «асоціативний».

Асоціація, за «Риторичним словником», – це «зв'язок між уявленнями, які відображають предмети

чи явища, що мають які-небудь спільні (часто несуттєві) ознаки» [7, с. 30].
Виділяють такі типи асоціацій:

Таблиця 2

Типи асоціацій

1.	За подібністю	Веселка – коромисло; підмет і присудок – батько і мати; префікс – капелюшок: речення – леґо (гра);
2.	За матеріалом	стріха – солома; кераміка – глина;
3.	За співвідношенням частини і цілого	цеглина – стіна; звук (буква) – слово; слово – словник; речення – текст; сторінка – книжка;
4.	За контрастом	добре – погано, мороз – спека;
5.	За причиново-наслідковими зв'язками	хмара – дощ, дощ – калюжа; війна – руїна;
	За узагальненням	сукня – одяг, жоржина – квітка; ожина – іменник;
	За підпорядкуванням	командир – солдат, головне речення – підрядне.

У процесі вивчення української мови доцільно зважати на специфічні асоціації:

– *фонетичні* (ш-ш-ш – шум; дз-з-з-з – дзижчання; дз-з-з – муха);
– *словотвірні* (-чик – маленький: хлопчик, стільчик, зайчик; -езн– – багато, дуже, надто, надмір: величезний, смачезний, ; -оньк– – ніжність: голівонька, долонька, квітонька; вибілювати – білий; присвоїти – свій);

– *тематичні* (мандрівка – потяг, велосипед, наплічник, багаття, ватра, дорога).

Що більше в людини особистого досвіду, то ширші асоціативні ряди.

Пусковим механізмом методу є процеси *асоціативного мислення*, під час яких пам'ять відтворює в уяві людини різні образи, породжені досвідом чи підсвідомістю. Психологи називають такі характеристики його:

1. Цей тип мислення є основою творчого процесу.

2. Звернення до асоціативного мислення сприяє індивідуалізації освітнього процесу, адже пам'ять людини відтворює переважно індивідуальні образи, пов'язані з її особистим досвідом.

3. Асоціативне мислення стимулює роботу мозку, а саме його здатність запам'ятовувати й полегшувати сприйняття нової інформації, виявляти та усвідомлювати смислові зв'язки, генерувати різноманітні ідеї, створювати нові образи, розвивати уяву, розуміти принципи роботи логіки.

4. У процесі асоціативного мислення діти активно здобувають із пам'яті/досвіду уявлення про будь-який предмет, зокрема іграшку, рослину, явище природи, зіставляючи й співвідносячи з його іншими предметами, явищами, поняттями, зокрема й абстрактними, шукаючи між ними взаємозв'язок.

5. Саме завдяки асоціативному мисленню здійснено багато відкриттів, зокрема таких: підвісний міст (асоціація з павутиною, що звисала між гіллям куця; гумова шина – гумовий шланг).

6. Асоціації сприяють засвоєнню абстрактної інформації.

З огляду на сказане розвивати асоціативне мислення необхідно постійно, адже цей процес сприяє розвитку власного потенціалу людини.

Психологи (Бен А., Рібо Т.) обґрунтовують також важливість асоціацій для розвитку уяви й накопичення корисних звичок, певного суб'єктного досвіду. Відповідно розвиток уяви є одним із результативних показників застосування методу [16, с. 16].

Як зауважує М. Міхалко, для розв'язання завдання «необхідно відмовитися від звичного погляду на речі», тобто навчитися «вийти за межі звичного», навчитися «мислити активно й організувати інформацію по-новому» [11, с. 54].

Недарма побутує думка, що людина може створювати те, на що здатна її уява. Нашу епоху вважають особливо сприятливою для розвитку уяви, оскільки за останні пів століття «людина відкрила й приборкала більше сил природи, ніж за всю історію людства. І все завдяки уяві. Вона настільки освоїла повітря, що птахам тепер не зрівнятися з нею» [2, с. 87].

За визначенням Н. Гілла, уява – «це в буквальному сенсі творча майстерня, саме в ній виникли всі плани, будь-коли вигадані людиною. Завдяки уяві імпульс та бажання набувають чіткої форми й починають діяти» [2, с. 87].

Виділяють два види уяви. Перший – «синтетична», а другий – «творча». Синтетична уява комбінує старі ідеї, концепції чи плани, вона нічого не продукує, лише аналізує наявний досвід, знання чи спостереження. Цю уяву найчастіше використовують винахідники. Проте в особливо складних випадках їм не обійтися без творчої уяви, яку називають містком між «обмеженим розумом людини і Нескінченим Розумом», каналом, «через який надходять нові ідеї та моменти осяяння» [2, с. 88].

Можливості асоціативного методу розширює здатність його сприяти не лише запам'ятовуванню, а й розумінню певних явищ. Так, Б. Оклі наголошує на важливості вмінь вигадувати «якомога яскравіші метафори й аналогії», вважаючи метафору одним зі способів «показати схожість чогось одного на інше».

На думку дослідниці, у пам'яті «на довгі десятиліття можуть закарбуватися прості пояснення одного вчителя географії, що форма Сирії на карті нагадує миску з зерном, а форма Йорданії – спортивне взуття «Nike»... а ще згадайте традиційну метафору із «чобітком» Італії» [12, с. 155].

Отже, метафори «допомагають закріплювати думки у свідомості, тому що зв'язуються з нейронними структурами, які вже існували там раніше» [13, с. 157]. Полегшити запам'ятовування, згідно зі спостереженнями Б. Оклі, допомагають асоціативні спрощені комбінації. Для запам'ятання чотирьох рослин, що відлякують вампірів (часнику, троянди, глоду і гірчиці) авторка пропонує абрєвіювати перші літери назв рослин – ЧТГГ або ж запам'ятати якийсь ключ, наприклад, «Чорт на Голограмі», запам'ятовувати числа радить, асоціюючи їх із важливими подіями, наприклад, роком народження когось із ваших родичів [12, с. 160]. У методиці успішно зарекомендували себе асоціативні фрази на зразок «Де Ти З'їси Ці ЛиНи», «МіНеРаЛоВиЙ».

З огляду на те, що вправа як метод «забезпечує тренування в певних навчально-мовних діях – згрупувати, порівняти, визначити, ранжувати в певному порядку, проаналізувати, класифікувати, скласти парадигму, розширити, вибрати, скласти, записати, вставити, конструювати, дібрати асоціативну пару, редагувати, перекласти та ін.» [9, с. 332], частотність застосування її на уроках української мови є високою. Тому більше уваги приділимо асоціативній вправі, що об'єднує в собі низку згаданих вище різновидів (асоціативний куш/портрет/пейзаж, метод гронування, асоціативний ланцюжок / ланцюжки, асоціативний диктант, асоціативний ряд подібностей) і є загальною назвою кожного з них.

За «Словником-довідником з української лінгводидактики», асоціативні вправи, – це «вправи, що передбачають виконання завдань на основі встановлення зв'язків між мовними явищами, реаліями, мовними одиницями», вони «тренують уяву школярів, спрямовані на розвиток творчих здібностей» [15, с. 19].

Складниками (прийомами) асоціативної вправи (у різних комбінуваннях) можуть бути *інструктування, зіставлення, осмислення, виділення ознак, визначення елементів подібності абстрагування, розпізнавання, аналогії, перенесення ознак, добір слів (словосполучень), моделювання, пошук альтернативи, пояснення, об'рунтування, узагальнення, аналіз формулювання висновків* тощо.

Асоціативні прийоми є основою багатьох мнемотехнік. Їх успішно використовують автори й популяризатори ноосферної освіти (продукування нових мислеобразів і порівняння їх з уже знайомими, створення голографічної моделі, яку супроводжує відповідне індивідуальне її відчуття – проживання й акомодация. Така модель стає мислеобразом – індивідуальною голографічною одиницею мислення, якій властива певна форма, вона є носієм інформатики, енергетики, вона має причинно-наслідковий потенціал, можливості зростання і трансформації [8, с. 33]. Високохудожні образи, дібрані за різноманітними асоціативними ознаками, увиразнюють специфіку біоадекватних підручників і навчальних посібників Н. Маслової та її послідовників [8, с. 80]. Прикметно, що автори біоадекватних методик в асоціації виявляють синтез логічного та емоційного, що, на їхню думку, забезпечує цілісність мислення.

Процес пошуку образу спрямовують не тільки на пошук аналогії за формою, кольором, рухом, функцією, значно більше значення має запах, смак, колір. Наприклад, у темі «Прикметник» для образу «Яблуко» обирають соковите яблуко, що викликає нюхові й смакові відчуття, оскільки в цій темі важливо відчутти обов'язковість питання «який?», «яка?», «яке?». Одне з важливих завдань образу, на переконання авторів, – «долучати» всі канали сприйняття, спираючись на особистий досвід учня або архетипи (стійкі фігури несвідомого). З погляду фізіології органів зору й мозку образон вважають «транспортним засобом для доставки навчальної інформації в усі необхідні відділи мозку», «засобом перевірки засвоєння навчального матеріалу». Так учені будують процес сприйняття інформації «на психологічній основі особистого досвіду (пам'яті)», у результаті чого. «особистість ідентифікує інформацію, порівнявши її з тим, що є в досвіді, та миттєво прийняти або відкинути її» [8, с. 87]. Ідеться про практичний і духовний досвід (мрії, фантазії, устремління особистості).

Спостереження за освітнім процесом, перегляд відеороків на доступних ресурсах уможливають такі висновки:

1. Асоціативна вправа – це цікавий і корисний вид вправ, спроможний розвивати передусім асоціативне мислення, уяву, фантазію, сприяти створенню нових оригінальних ідей, полегшувати пошук смислових зв'язків тощо.

2. Не в усіх педагогів сформоване чітке уявлення про особливості методу та його ефективність. Підтвердженням цієї думки є такі «асоціативні завдання»:

а) «під час вивчення теми «Прикметник» даю дітям яблуко. Вони, передаючи його одне одному, добирають прикметники»;

б) «пропоную учням зразки «асоціативних кушів» до слів «Україна» (мама, тато, родина, природа, краса, життя, рідна домівка, рідний край) та «Осінь» (осінь, щедра, золота, багряне листя, сумно, холодно, повні комори, дощові дні)»;

в) «визначаю тему уроку одним словом, а учні згадують усе, що виникає в пам'яті стосовно цього»

слова».

Де і як доцільно використовувати цей метод?

1. У роботі над рубрикою «Слово дня» за нашими підручниками [4], щоб систематично збагачувати активний словник, тлумачимо значення невідомих слів. *Наприклад*: просимо з'ясувати, з якими предметами асоціюється «слово дня»; які почуття викликає; які спогади із якими ароматами асоціюється тощо. Психологи наголошують, що «загальна причина помилок у виборі слів – бідність словника та його низька мобільність, активізованість» [13, с. 55]. Під розпізнаванням слів психологи розуміють порівняння їх з еталонами, що зберігаються у тривалій пам'яті. Дія цих еталонів така: суб'єкт розпізнає значення слова, а потім і смисл груп слів, речень, тексту, висловлення. Водночас пам'ять перебирає адекватні значення багатозначних слів, і тому процес упізнавання фонетичних слів не є механічним, слово виявляють у контексті, а не ізольовано; процес розпізнавання слів не дискретний, а комплексний [13, с. 58].

2. Працюючи з текстом, корисно, на думку психологів, досягати розуміння тексту. «Проникнення у смисловий зміст сприяє розумінню мотивів, що дають змогу мовцеві говорити саме так, а не інакше. Цей рівень розуміння включає також оцінювання мовних засобів, які використав мовець для вираження власних думок, бажань, переживань тощо» [13, с. 59].

3. У процесі вивчення нової теми. Наприклад, теми «Прикметник»: *Доберіть слово, із яким насамперед ваша уява пов'язує кожен із поданих прикметників*: Золотий, щедрий, духмяний, дощовий, міцний, надійний, давній, густий, запорошений, зім'ятий, жовтавий, медовий, пишний, росяний, соковитий, стріластий, смарагдовий, шовковий.

4. Під час написання есе. Наприклад: *1. Пов'яжіть між собою слова, заповнивши відстань між ними іншими словами*: звук – текст; грядка – урожай; полотно – картина. *2. Доберіть слова, що асоціюються зі здоровим способом життя*. *3. Пригадайте і запишіть а) відчуття, пов'язані з літнім (осіннім) дощем; б) чим пахне літній дощ (злива, гроза)*.

5. У процесі вивчення орфографічних тем доцільно пропонувати учням створення асоціативних малюнків для кращого усвідомлення правопису, а також складання мнемонімічних фраз, що допомагають краще запам'ятати правило написання.

Нашу увагу привернули завдання, які пропонує М. Міхалко, зокрема такі:

1. Розгляньте завдання, над яким працюєте. Уявіть усі його аспекти. Запишіть завдання на папері й міркуйте над ним протягом кількох хвилин: Що тут не так? Які головні перешкоди? Що невідомо? Що я хочу зрозуміти? У цю мить я бачу завдання в тому, щоб ... Що мене найбільше турбує? [11, с. 281].

2. Запишіть перше-ліпше слово, яке спало вам на думку й характеризує цей малюнок... Чи не змінилася ваша думка? Чи з'явилися нові ідеї? Чи є нове розуміння? Що видається недоречним? [11, с. 282].

3. Запишіть свої враження й образи, що постали в уяві. Шукайте асоціативні зв'язки. Що вас дивує? Про що нагадують ці образи? [11, с. 288].

4. Прочитайте (прослухайте) текст. Які ви бачите образи? Розплющте очі, негайно записуйте й замальовуйте свої враження та образи. Записуйте все, що спадає на думку. Уявіть собі троє дверей, за якими ховаються образи. Відчиняйте їх і назвіть, що там ховається.

Ніколи, ніколи не бачила такої дивної заграви. Бо сонце, немов жаринка, що гасне, взялося чорною каймою ще задовго до того, як почало сідати за небокрай. Нарешті воно таки зайшло, і край землі залишався кілька хвилин криваво-червоним, а тоді взявся чорними смужками. Ви дивитесь на моторошне небо, і вам здається, ніби світ перевернувся догори ногами, а дорога, що має бути внизу під вами, тепер нависає у вас над головою. Аж тут небо зробилося чорним.

Ви здивовані миготінням світла на заході – настільки частим, що й одразу не здогадуєтесь, що то б'ють блискавки. Миготіння повторюється знову й знову, а тоді стає майже безперервним. Уже доливає гуркіт грому, здається, ніби хтось котить здоровезні валуни. Блискавки зі страхітливим гуркотом б'ють у землю, ніби аж стовпами.

Починається дощ, лопотять величезні краплі, спочатку це навіть приємно, але дощ густішає й перетворюється на зливу, а сильні пориви вітру хитають потоками дощу то в один, то в інший бік. Раптом у сліпучому спалаху блискавки ви бачите, як щось пробігло що це таке? Роздивіться цю істоту, а тоді нехай вона йде собі геть, але ви запам'ятали те, що побачили.

Вода обрушується на вас ще з більшою силою, шмагає рясними потоками й дзюркотить з крисів вашого капелюха. Дощ настільки сильний, що ви вже починаєте думати, що так можна і втопитися. Один струмінь стікає з вашого носа, інший – хлопоче по спині. Вам холодно, ви промокли геть до рубця, і, здається, що ніколи не зігрієтесь.

Навколо вода – земля вкрилася водою, тому вам залишається хіба що чалапати по ковбанях. Аж раптом ви зісковзуєтесь кудись донизу – потрапили у якусь вирву, і вода сягає вже стегон. Видряпуєтесь з вирви, але нема ради – мусите сновигати по воді далі.

Ось ви вже втомилися, аби щось думати, і тепер сподіваєтесь тільки на ранок. А ніч триває і

триває. Нарешті блискавки стихають, а злива переходить у мжичку. Ви зупиняєтесь, щоб вилити воду з черевиків. Один із них падає в калюжу. Ви нагинаєтесь, щоб підняти його й помічаєте пляшку зі згорнутим папірцем усередині. Берете пляшку й кладете її собі в кишеню.

Незабаром починає світати, а дощ ущухає повністю. На небі жодної хмаринки. Перше сонячне проміння осягає мокрі дерева. Куці та сотні безладно розметаних калюж. Промоклі, ви тремтите від холоду, згинаєтесь над калюжею й змиваєте бруд з одягу. Тепер, коли сонце потрохи пригріває, ви знаходите порослий травою підсохлий пагорб і розпалюєте невеличке багаття. Ви зголоділи, тож запікаєте яйця й підсмажуєте товсті скибки шинки. Ножем розбиваєте печені яйця і їсте їх із шинкою, а самі грієтесь біля багаття [11, с. 295].

Асоціативний метод покладено в основу соціального дослідження, результати якого, наприклад, оприлюднено на сайті «Золочів плюс». Автори проекту запропонували для обговорення на форумі тему «Що для мене є Україна». Варіанти відповідей промовисті: «географічне місце мого народження», «коні на зелених пасовищах у Карпатах», «свіжоскошена пахуча трава», «віночки з конюшини», «це гвірка гуцулів», «поїздки на вихідних до бабусі в село», «праця на городі», «це сільські люди, які є доброзичливішими чим люди в місті, гостинніші і привітніші», «роса влітку», «це мова, якою я говорю», «це коли я людині з-за кордону говорю що я-українка», «прозора гірська річка, яка в спеку зовсім не є холодною», «це мої родичі і знайомі що тут живуть», «це безпритульні діти, в яких найкращим заняттям є нюхання клею», «це пусті слова політиків» та ін. Вочевидь, відповіді реципієнтів є важливими орієнтирами для влади.

Інтерес в учнів викликає вправа, в умові якої запропоновано скласти оголошення «від імені» певного предмета, який шукає собі друга (наприклад, телефон – зарядний пристрій, книжка – закладка, насіння – горщик, зубна щітка – паста тощо). Предмет в оголошенні не називають.

На одному із засідань щорічного круглого столу, присвяченого пам'яті О. Біляєва, було запропоновано ідею «паспортизації» методів навчання. Працюючи над дослідженням особливостей методів, упроваджуємо її в життя. Усе сказане вище про аналізований метод пропонуємо у вигляді «паспорта».

Таблиця 3

Паспорт методу

№ з/п	Рубрики паспорта	Зміст				
1.	Назва методу	Асоціативна вправа				
2.	Базові (ключові) поняття методу	Асоціат, асоціація, асоціювати, асоціативний				
3.	Інші назви методу	асоціативний ланцюжок, метод тронування, асоціативний куц, біг асоціацій, асоціативний портрет, асоціативний пейзаж, асоціативна вправа, асоціативні малюнки, асоціативні диктанти, асоціативні схеми, асоціативний ряд подібностей.				
4.	Родова ознака	Це метод відносно новий, творчий				
5.	Суб'єкт якої діяльності	Метод навчання і метод учіння				
6.	Прийоми	Інструктування, зіставлення, осмислення, виділення ознак, визначення елементів подібності абстрагування, розпізнавання, аналогії, перенесення ознак, добір слів (словосполучень), моделювання, пошук альтернативи, пояснення, обґрунтування, узагальнення, аналіз, формулювання висновків тощо.				
7.	Методичні потужності методу	Сприяє кращому запам'яттю інформації, збагаченню словникового запасу; полегшує не лише сприйняття нової інформації, але й розуміння окремих явищ; стає поштовхом для творчих ідей; розвиває уяву; забезпечує накопичення певного суб'єктного досвіду на рівні уяви, відчуттів, відкриття нових смислових зв'язків, навчає активно користуватися життєвим досвідом, уникати стереотипного мислення, продукувати нові ідеї, допомагає вбачати й знаходити знання в буденних речах, розширювати межі пізнання світу; забезпечує цілісність мислення.				
8.	Недоліки методу	Метод не є універсальним, тому застосування його потрібно ретельно продумувати.				
9.	Особливості застосування	Доцільно застосовувати під час роботи зі словом (з'ясування лексичного значення), текстом (образ тексту) та в процесі творчої роботи (наприклад, написання есе).				
10.	Психологічні характеристики	Розвиває пам'ять, уяву, мислення, активізує пізнавальну активність.				
11.	Алгоритм дії методу	Визначення слова для опрацювання – добір асоціатів (записування) – виявлення зв'язків – обговорення дібраного матеріалу – обґрунтування.				
12.	Зв'язок з іншими технологіями (техніками)	Ейдетика: метод послідовних асоціацій, метод фонетичних асоціацій; Критичне мислення:				
Результативні показники (за таксономією Блума*)	1	2	3	4	5	6

Графу «Результативні показники (за таксономією Блума)» залишаємо для майбутніх досліджень, оскільки їх необхідно підтвердити експериментально.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, асоціативна вправа як вид методу вправ має значний дидактико-розвивальний і компетентнісний потенціал, оскільки сприяє накопиченню певного суб'єктного досвіду здобувачів освіти на рівні уяви, відчуттів, відкриття нових смислових зв'язків; збагаченню словникового запасу учнів, кращому запам'ятованню інформації; полегшує не лише сприйняття нової інформації, а й розуміння окремих явищ; стає поштовхом для творчих ідей; розвиває уяву, увагу; навчає активно користуватися життєвим досвідом, продукувати нові ідеї. Для забезпечення максимальної ефективності методу вчителю необхідно ретельно продумувати його місце на уроці, зв'язок з іншими методами і прийомами.

Тему паспортизації методів і виявлення результативних показників їх уважимо перспективною для подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Браун П., Редігер Г., Макденіел М. Засіло в голові. Наука успішного навчання. Київ: Наш формат, 2019. 240 с.
2. Гілл Н. Думай і багатій / пер. з англ. М. Сахно. Харків: Клуб сімейного Дозвілля. 2017. 256 с.
3. Голуб Н. Б. Асоціативні методи в теорії й практиці навчання української мови в закладах загальної середньої освіти. *Вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики ім. Я. А. Коменського*. Вип. 2 (21): Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 21–22 трав. 2020 р.). Умань: Візаві, 2020. С. 24–26.
4. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Українська мова: Підручник для 5 класу. 2022. URL: https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/5-klas-nush/movno-literaturna-galuz/ukranska-mova/ukranska-mova-pdruchnik-dlya-5-klasu-zakladv-zagalno-seredno-osvti-avt-golub-n-b-goroshkina-o-m_1/
5. Голуб Н. Б. «Паспорт методу» як спроба впорядкування методів навчання української мови. *Методи навчання української мови: сучасний контекст*: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, д-ра пед. наук, проф. Біляєва Олександра Михайловича (25 березня 2021 р.). Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 17–21. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/725763/1/Голуб_тези%20\(1\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/725763/1/Голуб_тези%20(1).pdf)
6. Гораш К. В. Інновації в освіті / Нац. Акад. пед. наук України / гол. ред. В. Г. Кремень. 2-е вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 399–400.
7. Куньч З. Риторичний словник. Київ: Рідна мова, 1997. 341 с.
8. Курмишев Г. В. Ноосферна освіта: науково-методологічні основи і вітчизняна практика: методичний посібник / Г. В. Курмишев, Н. В. Маслова, М. С. Гончаренко, Т. В. Олійник, В. М. Тур. Харків, 2016. 143 с.
9. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: монографія. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. 410 с.
10. Кучерук О. В. Методи навчання української мови в загальноосвітній школі: Словник-довідник. Житомир: Рута, 2010. 186 с.
11. Міхалко М. 21 спосіб мислити креативно. Пер. з англ. Т. Бойка. 2019. 400 с.
12. Оклі Б. Навчитися вчитися. Як запустити свій мозок на повну / пер. з англ. А. Замоцний. 3-тє вид. Київ: Наш формат, 2020. 272 с.
13. Психологія мовлення і психолінгвістика: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л. О. Калмикова, Г. В. Калмиков, І. М. Лапшина, Н. В. Харченко / за заг. ред. Л. О. Калмикової Київ: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. 245 с.
14. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів Харків: Прапор, 2009. 672 с.
15. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2015. 320 с.
16. Ribo TTvorcheskoe voobrazhenie. SPb. Tip. Ju.N.Jerlih, 1901. 327s.

ASSOCIATIVE METHOD: DIDACTIC NOMINATION

Holub Nina

Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Leading Researcher at the Department of Teaching Ukrainian Language and Literature
Institute of Pedagogy of National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Horoshkina Olena

Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Head at the Department of Ukrainian Language and Literature
Institute of Pedagogy of National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Introduction. Learning means «the process of acquiring knowledge and skills and the willingness to retrieve them from memory to understand potential problems and find solutions.» To increase the effectiveness of the learning process, it is necessary to provide the participants of the educational process with reliable means that will guarantee «assimilation», «search», «analysis», and «solution». We are talking about teaching methods.

Our focus is on the associative method, which, like many others, today, has an extensive system of nominations and blurred categorical outlines.

Purpose. The article aims to examine the problematic aspects of methods known by their common unifying feature as associative, to certify them by clarifying their name, defining their techniques, and describing the characteristics and possibilities of their application in Ukrainian language lessons.

Methods. Analysis of psychological, pedagogical, and methodical literature on the topic in question, synthesis, comparison, induction and deduction, and analogy were used.

Results. The article reflects the study results of the problematic aspects of teaching methods known by their common unifying feature as associative. The authors analysed existing publications and studied the peculiarities of applying the teaching methods in practice and their structure. The article substantiates that the method's trigger is the process of associative thinking, during which memory reproduces various images in the human imagination generated by experience or the subconscious.

Originality. The research results gave grounds for revising the typological features of methods and grouping them by didactic characteristics, which, according to scientists, significantly simplifies the assimilation of information about teaching methods in pedagogical universities and adjusts the principles of its action towards efficiency. The names and didactic categories are clarified, and the teaching methods are defined. The article focuses on associative exercise as the most popular method from the «associative methods» in Ukrainian language lessons. The authors prove that associative exercise as a type of exercise method has significant didactic, developmental and competence potential. The associative activity contributes to the accumulation of a specific subjective experience of students at the level of imagination, and feelings, the discovery of new semantic connections; enrichment of students' vocabulary, and better remembering of information; facilitates not only the perception of new information but also the understanding of individual phenomena; becomes an impetus for creative ideas; develops imagination, attention; teaches students how to actively use life experience, produce new ideas. The components (techniques) of an associative exercise (in various combinations) may include instruction, comparison, comprehension, highlighting features, identifying elements of similarity, abstraction, recognition, analogy, transfer of characteristics, selection of words (phrases), modelling, search for alternatives, explanation, justification, generalisation, analysis of the formulation of conclusions, etc.

Conclusion. To ensure the maximum effectiveness of the method, the teacher needs to carefully consider its place in the subject and its connection with other methods and techniques. The generalised materials of the study are included in the table, which is essentially a passport of the teaching method presenting its features and possibilities of application in Ukrainian language lessons.

Key words: Associate, Associations, Associative Thinking, Associative Method, Associative Exercise, Method Passport.

References

1. Braun, P., Rediger, H., & Makdeniel, M. (2019) *Zasilo v holovi. Nauka uspishnoho navchannia [It stuck in my head. The science of successful learning.]*. Kyiv: Nash format. [in Ukrainian].
2. Hill, N. (2017) *Dumay i bahatyy [Think and Grow Rich]*. (M. Sakhno. Trans.). Kharkiv: Klub simeynoho Dozvyillya. [in Ukrainian].
3. Holub, N. B. (2020) Asotsiatyvni metody v teorii y praktytsi navchannia ukrainskoi movy v zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Associative methods in the theory and practice of teaching the Ukrainian language in general secondary education institutions]. *Visnyk Polsko-ukrainskoi naukovo-doslidnoi laboratorii dydaktyky im. Ya.A. Komenskoho – Bulletin of the Polish-Ukrainian Research Laboratory of Didactics named after J.A. Comenius*, 2(21), 24-26. [in Ukrainian].
4. Holub, N. B., & Horoshkina, O. M. (2022) *Ukrainska mova: Pidruchnyk dlia 5 klasu [Ukrainian language: Textbook for 5th grade]*. lib.imzo.gov.ua. URL: <https://tinyurl.com/vz5ft9fe> [in Ukrainian].
5. Holub, N. B. (2021). «Pasport metodu» yak sprobа vporiadkuvannia metodiv navchannia ukrainskoi movy [«Method Passport» as an attempt to streamline the methods of teaching the Ukrainian language]. Proceedings from: *Metody navchannia ukrainskoi movy: suchasnyi kontekst – Methods of teaching the Ukrainian language: modern context* (pp, 17-21). Kyiv: Pedahohichna dumka. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/725763/1/Holub_tezy%20\(1\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/725763/1/Holub_tezy%20(1).pdf) [in Ukrainian].
6. Horash, K. V.(2021) *Innovatsiyi v osviti [Innovations in education]* (Vols. 2), (pp. 399-400). V.H. Kremin (Ed.). Kyiv: Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
7. Kunch, Z. (1997) *Rytorychnyy slovnyk [Rytorychnyy slovnyk]*. Kyiv: Ridna mova. [in Ukrainian].
8. Kurmyshev, H. V. (2016) *Noosferna osvita : naukovo-metodolohichni osnovy i vitchyzniana praktyka [Noospheric education: scientific and methodological foundations and domestic practice]*. [in Ukrainian].
9. Kucherenko, I. (2014) *Teoretychni i metodychni zasady suchasnoho uroku ukrainskoi movy v osnovnii shkoli [Theoretical and methodological foundations of the modern Ukrainian language lesson in primary school]*. Uman: FOP Zhovtyy O.O. [in Ukrainian].
10. Kucheruk, O. V. (2010). *Metody navchannia ukrainskoi movy v zahalnoosvitnii shkoli: Slovnyk-dovidnyk [Methods of teaching the Ukrainian language in secondary school: Dictionary and reference book]*. Zhytomyr: Ruta.. [in Ukrainian].
11. Mikhalko, M. (2019). *21 sposib myshlyty kreativno [21 ways to think creatively]*. T. Boyko (Trans.). [in Ukrainian].
12. Okli, B. (2020) *Navchytysia vchytysia. Yak zapustyty svii mozok na povnu [Learning to learn. How to run your brain to the fullest]*. (Vols. 3). A. Zamotsnyi (Trans.). Kyiv: Nash format. [in Ukrainian].
13. Kalmykova, L. O., Kalmykov, H. V., Lapshyna, I. M., & Kharchenko, N. V. (2008). *Psykhologhiia movlennia i psykhoholinhvistyka: Navch. posibnyk dlia studentiv vyshchvykh navchalnykh zakladiv [Psychology of Speech and Psycholinguistics: Study guide for students of higher education institutions]*. Kyiv: Pereiaslav-Khmelnytskyi pedahohichnyi

instytut, v-vo «Feniks». [in Ukrainian].

14. *Psyhkologichnyi tlumachnyi slovnyk naisuchasnishykh terminiv [Psychological explanatory dictionary of the most modern terms]*. (2009). Kharkiv: Prapor. [in Ukrainian].

15. Pentyliuk, M. I. (Ed.). (2015). *Slovnnyk-dovidnyk z ukrainskoi linhvodydaktyky [Dictionary-reference book on Ukrainian linguodidactics]*. Kyiv: Lenvit. [in Ukrainian].

16. Ribo, T. (1901). *Tvorcheskoe voobrazhenie [Creative imagination]*. SPb: Tip. Ju.N.Jerlih. [in Russian].

Отримано редакцією 10.03.2023 р.

УДК 378:373.3/.5.011-051:821.161.2

DOI: 10.31376/2410-0897-2023-1-51-40-46

СИНТАКСИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ЛІНГВОДИДАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Вінтонів Михайло Олексійович

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови

Київський університет імені Бориса Грінченка

e-mail: m.vintoniv@kubg.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-3258-8633

Тютюма Тетяна Сергіївна

аспірантка кафедри української мови

Київський університет імені Бориса Грінченка

e-mail: tjutjumat94@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8700-6509

У статті зроблено критичний огляд наукових праць, у яких порушено питання лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, зокрема навчання синтаксису. Акцентовано на причинах недостатньої сформованості синтаксичної компетентності (привілеювання традиційних методів і форм навчання перед сучасними, нерозвиненість самостійності та ініціативи суб'єктів пізнавальної діяльності, невикористання рефлексійного компонента тощо). З огляду на праці дослідників у галузі лінгвістики і лінгводидактики, результати освітнього процесу запропоновано уточнене визначення поняття «синтаксична компетентність майбутніх учителів української мови і літератури» та описано складники означеної компетентності: мотиваційно-ціннісний, когнітивний (або гностичний), діяльнісний, особистісно-професійний. Схарактеризовано дидактичні підходи, принципи, методи та прийоми, якими доцільно послуговуватися під час формування синтаксичної компетентності. Представлено застосування методів тронування, прогнозування або заперечення, стилістичного експерименту, вправ. Визначено перспективи дослідження.

Ключові слова: лінгводидактична підготовка, майбутні вчителі української мови і літератури, синтаксична компетентність.

Постановка проблеми. На сьогодні в українському освітньому просторі відбувається впровадження та реалізація компетентнісного підходу до навчання, який, на думку О. Горошкіної, «передбачає здобування суб'єктами освітнього процесу знань, що є інструментом у визначенні векторів власної діяльності, самореалізації особистості, засобом здобування нових відомостей» [1, с. 122]. Окрім того, такий підхід «змінює мету й вектор змісту вищої освіти від транслявання знань і вмінь предметного змісту до виховання (формування) майбутнього вчителя зі сформованими життєвими і професійними компетентностями і безпосередньо пов'язаний з ідеєю всебічної підготовки і виховання індивіда не лише як висококваліфікованого спеціаліста, а і як особистості, члена колективу й соціуму» [2, с. 132]. Відтак особливо важливо це під час формування синтаксичної компетентності майбутніх учителів-словесників, оскільки синтаксис є базисом, на якому одиниці інших рівнів виявляють свою прикметність; виробляє стратегію послуговуватися синтаксичними одиницями відповідно до їх функцій та комунікативної мети; детермінує вдосконалення ключової комунікативної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Опрацювання наукової літератури свідчить, що дослідження компетентнісного підходу виявлено широким колом аспектів. Так, у працях О. Вербицького, Дж. Равена, Г. Селевка, Р. Хайгерті, А. Хуторського та ін. обґрунтовано впровадження компетентнісного підходу; О. Локшина, О. Ляшенко, О. Овчарук, О. Топузов, В. Химинець окреслюють педагогічні засади реалізації компетентнісного підходу; Н. Бондаренко, Н. Голуб, Т. Груба, О. Караман, С. Караман, О. Кулик, В. Нищета, С. Омельчук, М. Пентилюк, Л. Попова, В. Сидоренко, А. Ярмолюк та ін. описують реалізацію компетентнісного підходу в ЗЗСО, а З. Бакум, О. Горошкіна, К. Климова, О. Копусь, О. Кучерук, А. Нікітіна, Л. Овсієнко, А. Попович та ін. – у ЗВО.

Підвалинами дидактичних засад навчання синтаксису є праці Т. Гнаткович, Т. Горохової,